

ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ НА ВРЪЗКАТА “ДОСТЪПНОСТ-СИГУРНОСТ” НА ОБЩЕСТВЕНО-ЗНАЧИМАТА ИНФОРМАЦИЯ

Ирена Петева

Специализирано висше училище
по библиотекознание и информационни технологии

Невъзможно е да се изследват аспектите на достъпа до социално значима информация без да се отдели нужното внимание на пряката връзка между достъпността и сигурността на информацията. На пръв поглед, когато става дума за обществен достъп до информация двете понятия достъпност и сигурност си противостоят едно на друго. Но всеки от аспектите (правни, социални, технически и дори личностни) на информационния достъп до общественно-значима информация, води до заключението, че тези понятия са неразривно свързани и зависими едно от друго. В съответствие с общоприетите подходи достъпността на информацията се разглежда като една от съществените характеристики при определяне на информационната сигурност. В този аспект особено ярко се очертава водещата □ когато се изследва социалната информационна среда и се определя като телеологична система.

Всяка една информационна система предоставя на своите потребители определен набор от услуги. В конкретния случай под услуги се разбира набор от организирани информационни ресурси и съответната инфраструктура за достъп до тях на всеки един потребител. В сигурността като система действат и се проявяват общите социологически категории и закони. За да се формира съответната политика, която да осигурява сигурност на информацията и в същото време и висока степен на достъпност, трябва да се изхожда от факта, че сигурността и достъпността са обвързани и е необходимо проблема да се третира като комплексен. Мерките, които трябва да се предприемат обикновено се подразделят на три нива.

- административни (действия от общ характер, които водят до разработка на стратегия за повишаване на достъпността);
- процедурни (конкретни мерки за организация, свързани с хората);
- програмно – технически (конкретни мерки за определяне на техническите параметри и средства).

Един възможен поглед върху осигуряването на сигурността на информацията е основан на подхода към нея като към състояние, което може да бъде постигнато с използването на информацията, която е достъпна. Методът на сигурност се разглежда като широко понятие като „постигане на сигурност посредством достъпна информация”.

Много често, когато се говори за достъп до обществена информация сигурността се разглежда като повод или причина за ограничаване на достъпността,

използвани от органите, задължени да предоставят информация. Трябва да се има предвид, че сигурността като система, освен всеобхватността си, притежава качеството да е дискретна, и в същото да е динамично реагираща и променяща се. В същото време тя трябва да е адекватна на реалната обществена действителност и на необходимостта от сигурност.

Още в началото на миналия век немския социолог Макс Вебер¹ в своите трудове разграничава „официалната“ секретност на информацията в правителството и просто правителствената бюрокрация. Той счита, че всяка бюрокрация търси способи за засилване на превъзходството си, що се отнася да професионалната информираност, посредством запазването на своите знания и намерения в тайна. Понятието „официална секретност“ е специфично изобретение на бюрокрацията, позволяващо □ да се защити от ненужни за нея въпроси. Проблемите поставени от Вебер в началото на миналия век все още не са загубили своята актуалност. Ако се абстрахираме от необходимостта в дадени случаи информация или данни да бъдат засекретявани в контекста на националната сигурност, можем да кажем, че секретността дава възможност на бюрократичното управление да охранява своите интереси и да се защитава от необходимостта да предоставя пълна информация и обяснения на обществеността за своите действия, което е в противовес на демократичните принципи. Това създава възможности за формиране на неравнопоставеност между гражданите и държавата, размерите на която не трябва да превишава реалните нужди на гарантирането на националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морал. Увеличаването на обхвата на сигурността стимулира развитието на системата от нормативни актове, регулиращи сигурността на класифицираната информация, което, от своя страна, циклично и реверсивно увеличава непрекъснато задълбочаващата се неравнопоставеност между гражданите и държавата. Носещите отговорност за сигурността, реда, здравето и морала на обществото непрекъснато увеличават служебните тайни, ограничават кръга на професионално осведомените за своите знания и намерения.

Както вече беше казано понятието „служебна тайна“ е специфично бюрократично изобретение на професионалната общност на публичната администрация. Във взаимодействие с парламента, бюрокрацията се стреми към засилване на наблюдаемостта и управляемостта на държавата, което се усилва от инстинкта за запазване на властта. Така описаната обратна връзка се усилва от превръщането на секретността в норма, при което културата на бюрокрацията поражда култура на секретност².

---

¹ Макс Вебер (1864-1920) – немски учен, чийто трудове са посветени на развитието на съвременния капитализъм. Един от най-силно застъпените проблеми в трудовете на Вебер е този за бюрокрацията. Той смята, че развитието на бюрокрацията е неизбежна черта на съвременната епоха. Тя прави възможно ефективното управление на организациите, но в същото време поставя въпроси и проблеми пред демократичното участие в съвременните общества.

² Концепция и политика за информационна сигурност : Защита на класифицираната информация в компютърни системи за управление при бедствия, аварии и катастрофи : Част 1 / Колектив. – София ,2006.

Секретността обаче, може се превърне в заплаха за демократичното общество, тъй като напълно осведомената общественост поражда самоуправлението. Необходимо е да се има предвид, че секретността и сигурността не са тъждествени понятия.

Въпреки че сигурността като система е твърде консервативна и затворена за влияния от други системи, и тези нейни особености са реални и обективно необходими, те в никакъв случай не бива да се абсолютизират. Динамиката и развитието на системата сигурност не следва сляпо и буквално историческия процес, характерен за даден период от време. Нейните цели и задачи са насочени към осигуряване на стабилността на този процес и в подпомагане на социалните субекти безконфликтно да участват в него, без да губят своята идентичност и същност, съхранявайки, опазвайки и защитавайки своята цялост, суверенитет и сигурност³. В този аспект потребността на обществото от сигурност не противоречи на потребността му от достъп до информация. Напротив потребността на общество от достъп до определен вид информация е свързана с възможността за изграждане на демократично управление, което е възможно само при формиране на адекватна култура на прозрачност. Познаването на същността и основните изисквания на сигурността и разбирането, че достъпността е една от нейните характеристики са в основата на тази култура.

За да се реализират демократичните принципи, е необходимо изработването на законодателните актове, (включително и тези свързани с правата или ограниченията на достъпа до информация) да се прави при тясна връзка с обществеността. Това предполага не само предоставяне на информация, но и осигуряване на нейната достъпност за всички членове на обществото, тоест за да се провеждат обществени дебати по различните проблеми е необходимо, участниците в тези дебати да имат възможност да получават и анализират **цялата** информация, отнасяща се до проблема. Използването на подобен подход при определяне на стандарти за сигурността на информацията е необходим при всяко демократично управление. За да бъдат обществените дебати, полезни независимо, че понякога могат да включват друг начин на мислене или критика на управленските структури и политики, на тях трябва да се гледа като на неотменима част от демокрацията. За да са възможни е необходимо откритостта на правителствената информация за обществото да се разглежда като средство за по-доброто разбиране на миналото и следователно като възможност да бъдат направени необходимите изводи и да се използват получените резултати в настоящето и бъдещето.

Трудно би било в рамките на това изложение да се обхванат и представят подробно всички аспекти на сигурността на информацията. По тази причина ще разгледаме някои от основните положения, свързани със същността и осигуряването ѝ, с цел да се изясни ролята на достъпността като нейна отличителна характеристика.

Внимателният анализ на постигнатото до момента, от редица утвърдени експерти в областта на сигурността, дава основание да се формулират някои основни твърдения. Теоретични положения, които се поставят в основата на информационната сигурност, са пряко свързани с теорията за системите, функциите и структурите. Представянето на сигурността от тази гледна точка изисква да се имат

---

³ Попов, И. Социология, сигурност, информация, ч. 1, София, Полицейска Академия, 2003

предвид и да се спазват основните позиции, възприети в науката при изследване природата на всяка система.

Системата за сигурност по своята същност, е информационна система, която използва съвременните технологии за извличане, предаване, съхранение, организация, обработка, разпространение и представяне на информация и знание. В тази система технологиите са средство, което утвърждава ролята на човека и новите модели за управление.

Когато говорим за елементите на системата за сигурност на информацията трябва да имаме предвид и теорията за социологическата структура на обществената система. Тоест разглеждани в определен аспект, елементите на социологическата структура, са и елементи на структурата на сигурността. Сигурността като система, отнасяща се до различни явления и процеси, присъства и участие в обществената система като цяло. Именно като такава, тя е основен елемент на всяко социално явление, процес и дейност, на обществото като организъм⁴. В същото време за нормалното протичане на всички обществени процеси от особено значение е публичността като фактор за намаляване на неопределеността. Тъй като публичността на информацията може да има и негативни последици при разглеждане на системата за сигурност се налага достъпността на информацията да бъде ясно определена и регламентирана. Следователно възникват множество въпроси, свързани с определяне на степента и условията за легално ограничаване на информираността на обществото. Секретността в случая е инструментът, с който се регулират обществените отношения в сферата на достъпа до информация. Има множество инструменти за регулиране на тези отношения, но основното различие между тях и секретността е, че докато с другите се определя какво могат да знаят гражданите, то секретността определя какво те не могат да знаят.

Както вече беше подчертано гражданските права и свободи заемат централно място в политическата система на демократичните общества. Те включват права, които изискват гарантирана от държавата защита, която може да бъде осигурена единствено с правилната организация на системата за информационна сигурност

Много са изследванията и регламентиращите документи и нормативни актове, в които е отделено внимание на тази част от съвременното гражданско право, свързана с възможността на всеки член на обществото да търси, получава и разпространява информация. Обикновено осъществяването на това право се ограничава до толкова, доколкото не може да бъде насочено срещу правата и доброто име на други граждани, както и срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морал⁵. Тези ограничения са заложени в нормативните актове на държавите, които са регламентирали по-един или друг начин правото на достъп до информация. В повечето случаи се упоменава, че всички граждани имат право да получат информация от държавен орган или учреждение по въпроси, които представляват за тях законен интерес. Това право може да бъде ограничено само до толкова, доколкото тази информацията не е държавна или друга защитена от закона тайна, или не засяга други права.

---

⁴ Попов, И. Социология, сигурност, информация, ч. 1, София, Полицейска Академия, 2003

⁵ Виж: чл.41, ал.1 от Конституция на Република България.

В същото време гражданското общество изисква и ефективни комуникации, които са немислими без *прозрачност* (т.е. гласност, откритост и отчетност). **Прозрачността осигурява свободен достъп на гражданите до процеса на вземане на решения и участие във властта.** Едновременно с това, тя създава благоприятни условия за прогнозиране на организационното поведение и добиване на ясна представа за степента на удовлетвореност на желанията и реализация на очакванията⁶. Но прозрачността не изключва изискването за сигурност на информацията и съответно за сигурност на комуникациите. Напротив, прозрачността на информацията предполага съответната сигурност по отношение на възможностите за нерегламентиран достъп, който може да доведе до злонамереното унищожаване, нарушаване на целостта или достоверността на информацията.

Поводът да се засекретява информация е обективно съществуващата заплаха от загуба на информационно превъзходство и като следствие загуба на наблюдаемост и управляемост на държавата⁷. Разширяването на обхвата на секретността прави „непрозрачни“ всички критично важни части от националното информационно пространство. Тъй като в „непрозрачно“ информационно пространство се взимат лоши решения, или изобщо не се стига до решения, то постигането на необходимата осведоменост е жизнено важно за успеха на всяко социално управление.

Както беше споменато в началото макар и да не са тъждествени понятия, връзката „сигурност - секретност“ е явна и очевидна. Потребността от опазване на държавните тайни не се нуждае от коментар. Връзката „секретност – конкурентноспособност“ е косвена, сложна и не винаги забележима. Оценка на този циклично – реверсивен цикъл може да се направи както от гледна точка на обществените етика и морал, така и от позициите на социалното управление.

В заключение може да се направят няколко обобщаващи заключения. Информационните аспекти на връзката „сигурност - достъпност“, която е актуална и значима за обществото, държавата и в частност за хората, вземащи решения, изискват задълбочени изследвания и разглеждане от различни аспекти. За обществото е най-добре всички информационни източници, даващи необходимите за вземане на разумни решения знания, да са открити. Достъпността и откритостта на информацията предполагат формиране на съответната култура на прозрачност, която е предпоставка за изграждане на среда, където хората не се притесняват от разногласия, неясноти и колебания. Достъпността предполага ясно разбиране как да се оползотвори богатството и разнообразието на публичната информация, а стратегическото мислене и анализът са много по-добри инструменти за постигане на сигурност и информационно превъзходство от секретността.

Литература

- [1]. **Вебер, М.** Социология на господството. Социология на религията. София, 1992
- [2]. **Habermas, J.** The Theory of Communicative Action, Boston, Beacom Press, 1989.

---

⁶ Виж: Концепция и политика за национална сигурност. Колектив, С:2006.

⁷ Виж: Семерджиев, Ц. Информационна сигурност. – С.:Софттрейд, 2004. - с. 15-26;
Семерджиев, Ц. Информационна война.- С.:Софттрейд, 2000.- с. 126-132.